

SAOPŠTENJE O SPORAZUMU PRIVREMENE VLADE DFJ I UNRRA-e

23. marta 1945.

Danas pre podne u 11 sati potpisan je u prisustvu maršala Tita sporazum između jugoslovenske vlade i delegacije Administracije Ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu (UNRRA). Sporazum je potpisao u ime vlade demokratske federativne Jugoslavije inž. Nikola Petrović, ministar trgovine i snabdevanja, a u ime UNRRE g. Roj Hendrikson, zamenik generalnog direktora iz Vašingtona.

Potpisani sporazum daje osnovu za davanje pomoći hrabrim narodima Jugoslavije, koji su toliko velike napore činili u borbi za svoje oslobođenje i za zajedničku stvar Ujedinjenih naroda, i toliko trpeli i sada trpe od neprijateljevih pustošenja.

Sporazum sa UNRRROM predviđa snabdevanje hranom, lekovima, obucom i odecom kao i dobrima za pomoć u obnovi poljoprivrede, industrije i saobraćaja, te službe raznih specijalista, koje će vlada pozvati na saradnju.

Raspodelu dobara vršiće jugoslovenska vlada uz učešće pretstavnika UNRRE kao posmatrača.

Dosada su pomoć Jugoslaviji slale na obalama Jadrana angloameričke vojne organizacije (ML). Od 15. aprila 1945. godine preuzeće UNRRA odgovornost da pomaže snabdevanje Jugoslavije i ona se nada da će isporučene količine stalno povećavati, dok ne budu zadovoljene osnovne potrebe naroda..⁻¹

Borba, 25. mart 1945.

¹ Ugovor između AML (Anglo-američka vojna organizacija za civilnu pomoć) i nove Jugoslavije zaključen je 19. januara 1945. godine u Beogradu. Potpisan je između Vrhovnog komandanta NOV i POJ i predstavnika Savezničke Vrhovne komande na Sredozemlju, a rađen je u sporazumu sa šubašićevom vladom u Londonu. Ugovorom je bilo predviđeno: da Jugoslavija plati dobavljačima — vladama SAD, Velike Britanije i Kanade sve isporuke u periodu ML; da robu u Jugoslaviju doprema Organizacija za vojnu vezu (ML) savezničkog vrhovnog komandanta na Sredozemlju, uz pomoć izvesnog broja činovnika UNRRA-e, kao i da se isporuke izvrše u zajednički određene luke; da distribuciju vrši jugoslovenski aparat i da u zemlju ne uđe više od 300 oficira, odnosno činovnika ML i UNRRA-a. Takođe je bilo dogovoreno da će jugoslovenske vlasti olakšati ML da prati proces distribucije. Pomoć iz vojnih izvora počela je da pristize u februaru 1945, a prvi veliki brod je prispeo u Kaštel Sućurac oko 15. februara 1945. godine.

Izvršnu politiku UNRRA-e u Jugoslaviji je sprovodila Misija u Beogradu (april 1945 — juni 1947). Pomoć je počela da pristize od polovine 1945. preko jadranskih luka, Soluna, Varne i Konstance. Najveći teret je pao na jugoslovenske luke: Split, Dubrovnik, Zadar, Šibenik, a posle i na Trst. UNRRA je slala deo pošiljki iz vojnih viškova stokiranih u Anversu, Marselju, Napulju i Salsu.

Dužnost šefa misije UNRRA-e vršio je Austrijanac Alan Hai od avgusta 1944. do maja 1945, a kasnije sovjetski državljani Mihail S. Sergejčik (od 18.

30. marta 1945.

Vlada demokratske federativne Jugoslavije na svojoj sednici od 30. marta 1945. godine odlučila je da prizna Privremenu poljsku vladu, čije se sedište nalazi u oslobođenoj Poljskoj.

Naimenovanje jugoslovenskog opunomoćenog ministra kod Privremene poljske vlade, biće izvršeno u najkraćem roku, čim vlada demokratske federativne Jugoslavije dobije zvaničan pristanak od Privremene poljske vlade za uspostavu diplomatskih odnosa...

Isto, 31. mart 1945.

UGOVOR O PRIJATELJSTVU, UZAJAMNOJ POMOĆI I POSLERATNOJ SARADNJI IZMEĐU JUGOSLAVIJE I SSSR

Moskva, 11. aprila 1945.

Clan 1.

Svaka od Visokih Strana Ugovornica produžiće borbu zajedno sa drugom Stranom i sa svima Ujedinjenim nacijama protiv Nemačke do konačne pobeđe. Visoke Strane Ugovornice obavezuju se da ukazuju jedna drugoj vojnu i drugu pomoć u toj borbi svima sredstvima koja im stoje na raspoloženju.

Clan 2.

Ako bi se jedna od Visokih Strana Ugovornica našla u posleratnom periodu uvučena u vojne akcije protiv Nemačke, ako bi ova obnovila svoju napadačku politiku, ili sa ma kojom drugom državom koja bi se pridružila Nemačkoj neposredno ili u ma kakvom drugom obliku u takvom ratu, druga Visoka Strana Ugovornica odmah će ukazati Strani Ugovornici uvučenoj u vojne akcije vojnu i drugu pomoć i potporu svim sredstvima koja joj stoje na raspoloženju.

Clan 3.

Visoke Strane Ugovornice izjavljuju da će učestvovati, u duhu najiskrenije saradnje u svima međunarodnim akcijama koje imaju za cilj obezbeđenje mira i bezbednosti naroda i da će uneti svoj puni udeo u delo ostvarenja ovih visokih ciljeva.

Visoke Strane Ugovornice izjavljuju da će primenjivanje ovog Ugovora biti u saglasnosti sa međunarodnim principima u čijem su usvajanju one učestvovala.

naja 1945. do 20. juna 1947), koji je na ovu dužnost došao iz Irana, gde je radio ia prijemu savezničke pomoći SSSRu u toku rata. UNRRA je imala i regional- le direktore za Srbiju, Hrvatsku, Sloveniju, Crnu Goru i Dalmaciju.

UNRRA (United Nations Rehabilitation and Relief Administration — Uprava ta pomoć i obnovu Ujedinjenih nacija) je počela da isporučuje robu Jugoslaviji una 1945. preko jadranskih pristaništa. Crnog mora i Dunava. Njenoj pomoći je prethodila pomoć Angloameričke vojne organizacije za pomoć civilnom stanovitu (AML). Ova organizacija je uglavnom dostavljala pomoć stanovništvu oslo- ođenog primorskog pojasa. Unra je isporučivala hranu, kamione, terenske bol- lice, lokomotive, traktore. Učestvovala je i u repatrijaciji življa iz Dalmacije i jstrva koje je bilo smešteno na obalama Sueckog kanala (BI Sat i drugi logori).

Svaka od Visokih Strana Ugovornica obavezuje se da neće zaključivati nikakav savez i da neće uzimati učešća ni u kakvoj koaliciji upretnoj protiv druge Visoke Strane Ugovornice. . ?

Službeni list DFJ, br. 12, jun 1945, str. 341—344.

VLADA DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
PRIZNALA VLADU ALBANIJE

28. aprila 1945.

Na dan 28. o. m. održana je sednica Ministarskog saveta pod predsedništvom maršala Tita u cilju daljeg učvršćivanja i proširivanja veza Jugoslavije s demokratskim zemljama i odlučeno je:

1. da se prizna albanska vlada general-pukovnika g. Enver Hodže i da se s njom uspostave diplomatski odnosi;

2. da se uspostave normalni diplomatski odnosi sa Bugarskom;

3. da se prizna nezavisnost države Sirije i Libana i da se s njima uspostave diplomatski odnosi.

Službeni list DFJ, 30. april 1945.

² Ugovor je zaključio maršal Tito na osnovu ovlašćenja Namesništva. Ocenjen je kao temelj jugoslovenske spoljne politike. Prilikom ratifikacije ugovora u Privremenoj narodnoj skupštini poslanici su o ugovoru govorili kao jedinoj pravoj i dugoročnoj orijentaciji nove Jugoslavije koja ima opravdanje i u prošlosti. Građanska opozicija je smatrala da je ovim ugovorom Jugoslavija jednostrano usmerila svoju spolnu politiku, dok je Dragoljub Jovanović prigovarao KPJ da u formulisanju spoljne politike ne vodi računa o drugim subjektima koji su takođe pristalice oslonu na SSSR i Bugarsku.

Između Jugoslavije i SSSR-a postojali su retko bliski odnosi. Tito je o najosetljivijim stvarima unutrašnjeg života i problema od obostranog interesa obavestavao Moskvu („Valter“ — „Djedu“). Tokom 1945. sovjetski vojni instruktori nalazili su se kod štabova Jugoslovenske armije „po našoj molbi kao instruktori i savetnici za izgradnju naše armije“. U Jugoslaviji su bila izdata naređenja o tome kakvi treba da budu odnosi između štabova prema sovjetskim savetnicima i instruktorima, ali su se ipak dešavale „nepravilnosti“. „Nepravilni postupci od štete su po opšti cilj izobražavanja naše armije u pogledu njene organizacije i savremenog ratovodstva, a mogu naškoditi i bratskim odnosima između naše i Crvene armije.“ .. „Naši štabovi i svaki pojedini pripadnik naše armije dužni su da primaju savjete, sugestije i zahtjeve sovjetskih vojnih savjetnika i instruktora s uvažavanjem i razumijevanjem. Instruktori i savjetnici su odabrani i iskusni vojni stručnjaci i naši mladi rukovodioci moraju biti svjesni da u pogledu vojnih znanja i ratnih iskustava daleko zaostaju iza njih“. — U vezi sa incidentima na jugoslovensko-grčkoj granici Tito je obavestavao štab 5. armije JA da prihvate tri „Rusa“ na granici. — „Djedu“ je javljao da prikupljaju podatke „o našoj sestri na jugu“ (misli se na grčki pokret), koje će poslati čim bude moguće. — „Djedu“ su slati podaci o Grcima koji su radili među grčkom emigracijom, jer Grčka komunistička partija nije imala predstavnika u Jugoslaviji, iako je CK KPJ zahtevao više puta da se ovaj pošalje. — Tito („Valter“) moli „Djeda“ da sovjetska omladinska delegacija ostane duže od predviđenog vremena. — „Valter“ je pitao „Djeda“ da li da u Jugoslaviji počne kampanja (i da li je ona počela u drugim zemljama) povodom hapšenja Santjaga Alvareza i Sebastijana Sapiraniya u Španiji, kao što je to molio „drug Lister“ telegramom iz Pariza. — Tito je molio Moskvu da se poveća broj slušalaca Više partijske škole pri CK SKP(b). — „Djeda“ je konsultovan od „Valtera“ i povodom aktivnosti delegata CK KP Italije koji priprema rascap italijanskih komunista u Trstu težeći da ponovo stvori sopstvenu organizaciju KP Italije u Trstu. Deca bez roditelja zbrinuta su u Jugoslaviji i „Valter“ obavestava „Djeda“ da se za sada ne predviđa njihovo slanje u „Međunarodni dječji dom“ — Oktobra 1945. Tito je preko „Djeda“ obavestio Borisa Zihlerla, delegata CK KPJ pri

30. marta 1945.

Vlada demokratske federativne Jugoslavije na svojoj sednici od 30. marta 1945. godine odlučila je da prizna Privremenu poljsku vladu, čije se sedište nalazi u oslobođenoj Poljskoj.

Naimenovanje jugoslovenskog opunomoćenog ministra kod Privremene poljske vlade, biće izvršeno u najkraćem roku, čim vlada demokratske federativne Jugoslavije dobije zvaničan pristanak od Privremene poljske vlade za uspostavu diplomatskih odnosa...

Isto, 31. mart 1945.

UGOVOR O PRIJATELJSTVU, UZAJAMNOJ POMOĆI I POSLERATNOJ SARADNJI IZMEĐU JUGOSLAVIJE I SSSR

Moskva, 11. aprila 1945.

Clan 1.

Svaka od Visokih Strana Ugovornica produžiće borbu zajedno sa drugom Stranom i sa svima Ujedinjenim nacijama protiv Nemačke do konačne pobeđe. Visoke Strane Ugovornice obavezuju se da ukazuju jedna drugoj vojnu i drugu pomoć u toj borbi svima sredstvima koja im stoje na raspoloženju.

Clan 2.

Ako bi se jedna od Visokih Strana Ugovornica našla u posleratnom periodu uvućena u vojne akcije protiv Nemačke, ako bi ova obnovila svoju napadačku politiku, ili sa ma kojom drugom državom koja bi se pridružila Nemačkoj neposredno ili u ma kakvom drugom obliku u takvom ratu, druga Visoka Strana Ugovornica odmah će ukazati Strani Ugovornici uvućenoj u vojne akcije vojnu i drugu pomoć i potporu svim sredstvima koja joj stoje na raspoloženju.

Clan 3.

Visoke Strane Ugovornice izjavljuju da će učestvovati, u duhu najiskrenije saradnje u svima međunarodnim akcijama koje imaju za cilj lobežbeđenje mira i bezbednosti naroda i da će uneti svoj puni udeo u delo ostvarenja ovih visokih ciljeva.

Visoke Strane Ugovornice izjavljuju da će primenjivanje ovog Ugovora biti saglasnosti sa međunarodnim principima u čijem su usvajanju one učestvovala.

naja 1945. do 20. juna 1947), koji je na ovu dužnost došao iz Irana, gde je radio ia prijemu savezničke pomoći SSSRu u toku rata. UNRRA je imala i regionalne direktore za Srbiju, Hrvatsku, Sloveniju, Crnu Goru i Dalmaciju.

UNRRA (United Nations Rehabilitation and Relief Administration — Uprava ta pomoć i obnovu Ujedinjenih nacija) je počela da isporučuje robu Jugoslaviji una 1945. preko jadranskih pristaništa, Crnog mora i Dunava. Njenoj pomoći je prethodila pomoć Angloameričke vojne organizacije za pomoć civilnom stanovitu (AML). Ova organizacija je uglavnom dostavljala pomoć stanovništvu oslođenog primorskog pojasa. Unra je isporučivala hranu, kamione, terenske bolnice, lokomotive, traktore. Učestvovala je i u repatrijaciji življa iz Dalmacije i >strva koje je bilo smešteno na obalama Sueckog kanala (BI Sat i drugi logori).

Svaka od Visokih Strana Ugovornica obavezuje se da neće zaključivati nikakav savez i da neće uzimati učešća ni u kakvoj koaliciji upretnoj protiv druge Visoke Strane Ugovornice. . .²

Službeni list DFJ, br. 12, jun 1945, str. 341—344.

**VLADA DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
PRIZNALA VLADU ALBANIJE**

28. aprila 1945.

Na dan 28. o. m. održana je sednica Ministarskog saveta pod predsedništvom maršala Tita u cilju daljeg učvršćivanja i proširivanja veza Jugoslavije s demokratskim zemljama i odlučeno je:

1. da se prizna albanska vlada general-pukovnika g. Enver Hodže i da se s njom uspostave diplomatski odnosi;

2. da se uspostave normalni diplomatski odnosi sa Bugarskom;

3. da se prizna nezavisnost države Sirije i Libana i da se s njima uspostave diplomatski odnosi.

Službeni list DFJ, 30. april 1945.

² Ugovor je zaključio maršal Tito na osnovu ovlašćenja Namesništva. Ocenjen je kao temelj jugoslovenske spoljne politike. Prilikom ratifikacije ugovora u Privremenoj narodnoj skupštini poslanici su o ugovoru govorili kao jedinoj pravoj i dugoročnoj orijentaciji nove Jugoslavije koja ima opravdanje i u prošlosti. Gradanska opozicija je smatrala da je ovim ugovorom Jugoslavija jednostrano usmerila svoju spoljnu politiku, dok je Dragoljub Jovanović prigovarao KPJ da u formulisanju spoljne politike ne vodi računa o drugim subjektima koji su takođe pristalice oslona na SSSR i Bugarsku.

Između Jugoslavije i SSSR-a postojali su retko bliski odnosi. Tito je o najosetljivijim stvarima unutrašnjeg života i problema od obostranog interesa obavestavao Moskvu („Valter” — „Djedu”). Tokom 1945. sovjetski vojni instruktori nalazili su se kod štabova Jugoslovenske armije „po našoj molbi kao instruktori i savetnici za izgradnju naše armije”. U Jugoslaviji su bila izdata naređenja o tome kakvi treba da budu odnosi između štabova prema sovjetskim savetnicima i instruktorima, ali su se ipak dešavale „nepravilnosti”. „Nepravilni postupci od štete su po opšti cilj izobrazavanja naše armije u pogledu njene organizacije i savremenog ratovodstva, a mogu naškoditi i bratskim odnosima između naše i Crvene armije.” .. „Naši štabovi i svaki pojedini pripadnik naše armije dužni su da primaju savjete, sugestije i zahtjeve sovjetskih vojnih savjetnika i instruktora s uvažavanjem i razumijevanjem. Instruktori i savjetnici su odabrani i iskusni vojni stručnjaci i naši mladi rukovodioci moraju biti svjesni da u pogledu vojnih znanja i ratnih iskustava daleko zaostaju iza njih”. — U vezi sa incidentima na jugoslovensko-grčkoj granici Tito je obavestavao štab 5. armije JA da prihvate tri „Rusa” na granici. — „Djedu” je javljao da prikupljaju podatke „o našoj sestri na jugu” (misli se na grčki pokret), koje će poslati čim bude moguće. — „Djedu” su slati podaci o Grcima koji su radili među grčkom emigracijom, jer Grčka komunistička partija nije imala predstavnika u Jugoslaviji, iako je CK KPJ zatotevao više puta da se ovaj pošalje. — Tito („Valter”) moli „Djeda” da sovjetska omladinska delegacija ostane duže od predviđenog vremena. — „Valter” je pitao „Djeda” da li da u Jugoslaviji počne kampanja (i da li je ona počela u drugim zemljama) povodom hapšenja Santjaga Alvareza i Sebastijana Sapiranjia u Španiji, kao što je to molio „drug Lister” telegramom iz Pariza. — Tito je molio Moskvu da se poveća broj slušalaca Više partijske škole pri CK SKP(b). — „Djeda” je konsultovan od „Valtera” i povodom aktivnosti delegata CK KP Italije koji priprema rasep italijanskih komunista u Trstu težeći da ponovo stvori sopstvenu organizaciju KP Italije u Trstu. Deca bez roditelja zbrinuta su u Jugoslaviji i „Valter” obavestava „Djeda” da se za sada ne predviđa njihovo slanje u „Međunarodni dječji dom” — Oktobra 1945. Tito je preko „Djeda” obavestio Borisa Zihlerla, delegata CK KPJ pri

Beograd, 17. jula 1945.

Ministarstvo inostranih poslova Demokratske Federativne Jugoslavije izražava svoje poštovanje Britanskoj ambasadi i ima čast da joj i ime vlade Demokratske Federativne Jugoslavije saopšti sledeće:

Kao što je britanskoj vladi poznato, razgovori koji su vođeni u jevinu na osnovu Beogradskog sporazuma od 9. juna 1945. nisu doveli lo sporazuma u pogledu građanske uprave na teritoriji Julijske Kra- hne koja je došla pod savezničku vojnu upravu i stvar je ostavljena a rešavanje diplomatskim putem.

Po čl. 3. Beogradskog sporazuma od 9. juna 1945, saveznička voj- la uprava upotrebljavaće na teritoriji Slovenskog Primorja i Trsta sva- tu već organizovanu građansku upravnu vlast, koja po mišljenju Vrhov- le savezničke komande zadovoljavajuće radi.

Jugoslovenska vlada je uverena da se ova odredba ugovora može umačiti samo tako da će saveznička vojna uprava koristiti postojeću građansku upravu i u toku rada u praksi videti da li ona na zadovolj- tvo naroda koji ju je izabrao ispunjava postavljene joj upravne za- laće. Ukoliko vojna uprava stekne uverenje da neki organi građanske /lasti ne zadovoljavaju na svojoj dužnosti, ona ima pravo tražiti da ;e smene sa položaja predviđenom demokratskom procedurom.

Ovo svoje tumačenje vlada Demokratske Federativne Jugoslavije ;aopštila je usmeno u toku razgovora pre potpisivanja ugovora od 9. una 1945. godine britanskom i američkom ambasadoru, a tako isto je jretstavnik Generalštaba general-lajtnant A. Jovanović na konferenciji i Devinu zastupao ovaj stav jugoslovenske vlade o tom pitanju.

To tumačenje izgleda logično, ako se imaju u vidu ove dve či- ljenice:

a) da je teritoriji koja je u pitanju priznat status oslobođene te- ritorije,

b) da su savezničke zemlje čije su vojske posele ovu teritoriju de- nokratske države.

Saveznička vojna uprava ne drži se odredaba ugovora sklopljenog i Beogradu 9. juna 1945. godine, što proizlazi iz sledećeg:

a) U svojoj prvoj proklamaciji izričito je izjavila da ponovo stu- >aju na snagu svi zakoni koji su važili do 8. septembra 1943. god. Bu- lući da je organizacija vlasti također uređena zakonima, to se tom pro- lamacijom uspostavljaju sve po Musolinijevim zakonima organizova- e vlasti koje su postojale do septembra 1943. god. na toj teritoriji, o ne znači ništa drugo nego formalno ukinuće onih građanskih vlasti oje nisu organizovane na osnovu Musolinijevih zakona, nego ih je stvo-

K SKP(b), o sastavu centralnih i oblasnih komiteta, a o članovima CK KP Sr- lije izabranim na Osnivačkom kongresu Srbije javiće naknadno i o statusu po- sdinih komunista u partijskoj hijerarhiji (Lazi Koliševskom, sekretaru CK KP Makedonije, Krstu Popivodi, Dobrivoju Radosavljeviću i drugima). Tito je i. ktobra 1945. zahvalio Staljinu za pomoć i lično zalaganje po pitanju izgradnje nosta preko Dunava kod Beograda. „Mi već preduzimamo sve potrebne mjere la budu rukovodioci i inženjeri, koje vi šalžete, dobro smješteni, a isto tako i av ostali personal. Radnike ćemo mi plaćati i opskrbljivati sa hranom, a isto ako su već poduzete mjere da se pripremi sav materijal, koji će Vaši stručnjaci ražiti da bi gradnja mogla nesmetano da ide,” Arhiv J. B. Tita.

rilo stanovništvo te teritorije u toku svoje demokratske borbe na strani Ujedinjenih naroda protiv fašističkih zakona i protivno obliku i suštini fašističkih vlasti.

Ako se htelo postupiti u saglasnosti sa Beogradskim sporazumom, bilo bi potrebno u proklamaciji naročito istaći da se svi zakoni o organizaciji civilne uprave i njenom funkcionisanju smatraju nevažećima, jer su civilnu upravu preuzeli narodni odbori, priznati od savezničkih vlasti.

b) Saveznička vojna uprava oduzela je narodnim sudovima pravo suđenja i izricanja presuda odmah čim je preuzela kontrolu teritorije. Vojna vlast po svom karakteru nije podesna da ispituje ličnosti sudija koji imaju poverenje ogromne većine žiteljstva nad kojim vrše sudsku vlast.

c) Saveznička vojna uprava nizom praktičnih mera potpuno je paralizirala Pokrajinski narodnooslobodilački odbor i sve niže njegove organe u njihovom radu.

Ministarstvo inostranih poslova ima čast skrenuti pažnju britanskoj vladi na činjenicu da je uspostava omrznutih zakona koji su važili do 8. septembra 1943. izazvala nezadovoljstvo i uzbuđenje kod naroda. Taj narod koji je ustao u borbu za svoja demokratska prava, podnosio teške žrtve u krvi i patnjama sa parolom ukidanja fašističkih zakona i uređaba, a koji nisu ništa drugo nego instrumenti kojima fašizam ugnetava narode i drži ih na uzdi, dočekao je da mu savezničke vojne vlasti vrate zakone koje je on borbom odbacio.

d) Saveznička vojna uprava je na početku svoje delatnosti ukinula i raspustila narodnu miliciju kao izvršni organ oteka za unutrašnje poslove postojeće građanske uprave.

Ovom naredbom je saveznička vojna uprava povredila sporazum sklopljen u Beogradu 9. juna 1945. god., jer nije imala vremena niti se je trudila da vidi da li je rad narodne milicije zadovoljavajući ili ne; s druge strane potpuno je onemogućila uspešan rad narodnih vlasti koje bez svog izvršnog organa nisu u mogućnosti da zadovolje zadatak koji im je poveren od naroda.

Slobodni smo da istaknemo da je time onaj deo teritorije Julijske Krajine koji se nalazi pod savezničkom vojnom upravom stavljen u gori položaj od okupiranih neprijateljskih područja, gde postoje policijske formacije postojećih civilnih vlasti radi održavanja javnog reda i dozvoljava im se nošenje lakog oružja u službi.

Ministarstvo inostranih poslova u ime vlade Demokratske Federativne Jugoslavije primorano je da podvuče:

1) Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije veoma je interesirana životom i sudbinom naroda koji žive na teritoriji Julijske Krajine zato što su stanovnici te teritorije velikom većinom jugoslovenske narodnosti, dakle sunarodnici ne okupirane nego savezničke države Jugoslavije, a većina ostalog stanovništva vidi u novoj Jugoslaviji zemlju kojoj ekonomski i kulturno teži. To dokazuje i činjenica što je stanovništvo ove teritorije pod rukovodstvom Vrhovnog štaba NOVJ najaktivnije učestvovalo u borbi protiv italijanskog i nemačkog fašizma, u toj borbi dalo velike žrtve za pobeđu slobodoljubivih naroda, te u samoj borbi izgradio narodnooslobodilačke odbore kao jedine grane demokratske civilne vlasti, koja uživa svu podršku stanovništva.

2) Nepriznavanjem građanske uprave koja ima poverenje naroda, baš se to stanovništvo koje se borilo za savezničku stvar stavlja u gori položaj nego čak i stanovništvo neprijateljskih okupiranih zemalja, i time se izaziva nezadovoljstvo naroda na teritoriji Julijske Krajine, a i naroda Jugoslavije, što može samo smetati dobrim savezničkim odnosima između naših zemalja, dok je najveća želja i nastojanje vlade Demokratske Federativne Jugoslavije da savezničke odnose produbi i učvrsti.

Ministarstvo inostranih poslova uvereno je da će Britanska ambasada upoznati svoju vladu sa stanovištem vlade Demokratske Federativne Jugoslavije i da će britanska vlada dati posebne instrukcije svojim vojnim vlastima da tumače sporazum sklopljen u Beogradu 9. juna 1945. g. u tom duhu da vode računa o posebnom karakteru ove teritorije kojoj je priznat status oslobođenog područja u Memorandumu predstavnika Savezničke komande za Sredozemlje od 16. juna 1945, što je bila i tendencija Beogradskog sporazuma od 9. juna 1945.

Ministarstvo inostranih poslova Demokratske Federativne Jugoslavije koristi i ovu priliku da ponovi Britanskoj ambasadi izraze svog visokog poštovanja.

Dokumenti o spoljnoj politici SFRJ, 1945, Beograd, 1985, 169—171.

NOTA VLADE DFJ VLADI SSSR-a POVODOM POVREDA PRINCIPA MEĐUNARODNOG PRAVA OD STRANE GRČKE VLADE

Beograd, 18. jula 1945.

Jugoslovenska vlada smatra potrebnim da obavesti vladu Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika o brojnim i bezobzirnim povredama principa međunarodnog prava utvrđenih kao takvih u Atlantskoj povelji u vezi sa Deklaracijom Ujedinjenih naroda te u Povelji Ujedinjenih naroda, a koji se odnose na poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, naročito slobode od straha, — povredama izvršenim sa strane grčke vlade, potpisnice kako Deklaracije Ujedinjenih naroda tako i Povelje Ujedinjenih naroda, a na štetu Makedonaca, naših sunarodnika, nastanjenih u Egejskoj Makedoniji (grčkom delu Makedonije).

Povreda tih principa vrši se ne samo tim, što grčka vlada i njezini organi ništa nisu preduzeli i ne preduzimaju da spreče teror nezvaničnih organizovanih bandi fašista, bivših saradnika okupatora, protiv naših sunarodnika, već i tim, što zvanična vlast te bande pomaže i što li vršenju terora uzima učešća i regularna grčka vojska u koju su također ušli mnogi saradnici nemačkog okupatora, tako, npr. članovi rasformirane Nacionalne zaštite (Tagmata Asfalias), koju je bio organizovao Čolakoglu.

Način vršenja terora i njegovu svrhu najbolje će prikazati nekoliko kratkih izvoda iz iskaza zvanično preslušanih izbeglica spomenutih krajeva:

Izbegli seljaci iz sela Sehovo, srez Gomendža, iskazuju, da redovna grčka vojska i organizovana banda bivših saradnika okupatora sistematski upadaju u sela te Makedonce tuku, zatvaraju, pljačkaju i ubijaju. Takav teroristički odred od 50 vojnika iznenadio ih je na polju iana 19. juna 1945, te pucao za njima iz mitraljeza, kada su bežali. is-

tog dana su u selu zatvoreni Makedonci Atanas Slopliev, Magdeli Tanuleva i drugi.

U selu Papaždane sreza Lerinskog mučeni su koncem aprila makedonski seljaci po naoružanim bandama, a 26. maja zatvoreni su Risto Bakal, Mine Pengov, Dimitrije Rusev, Kire Dinakov, Talo Damovski, Stefo Gazelov i Dinko Bogdanov. Njihova dalja sudbina nije poznata. Oficijelna vlast ne preduzima ništa protiv terora, ima čak slučajeva, kada su žalitelje zatvorili, tako da više i nitko ne traži zaštite od vlasti. Vlasti su zabranile da se govori makedonski, organi vlasti govore Makedoncima da treba da se isele, jer za njih nema mesta u Grčkoj.

Selo Blaca, sreza Kosturskog, blokiralo je oko 60 vojnika u noći 11. juna, pretresli kuću po kuću i zatvorili 4 žene: Tana Canu, Vica Ključuva, Stilja Stumbula i jednu, čije ime svedok ne zna, kao i 14-godišnjeg Kuzu Soleva. Teroristi su Makedoncima govorili da oni treba da se sele u Skoplje ili Sofiju.

Selo Sekulevo sreza Lerinskog blokirali su žandari iz Kalenika jednog jutra krajem maja, uhvatili Nikolu Todorovskog, Lambu Mihajlova Todorovskog, Vasila Karajanova, Petka Karajanova, Stefana Daffova, Dimu Georgivskog, Stevu Jadrova, Georgija Ričkova, Lazu Davkova, Dimitrija Markovskog, Kostu Markovskog, Aleksandra Nedelkova, Evropida Vešliova i Georgija Vešliova, tukli ih, odveli u Lerin, odonud za Larisu, a za dalju sudbinu im se ne zna. Tom prilikom, budući da nisu našli kod kuće Mihaila Karadokofskog, uhapsili su njegovu snaju i držali je u zatvoru kao taoca dok im iz Lerina nije javljeno, da je Mihail tamo uhapšen. Njega su prilikom hapšenja jako istukli. Sadanja vlast u selu zabranjuje da se makedonski govori i koga pri tom uhvate, jako ga kažnjavaju.

U selu Asanovo sreza Lerinskog žandarmi i fašisti zatvorili su Lazu Karakoleva, Ristu Kokomanova i još četiri Makedonca, tukli ih i posle pustili. 14. maja su zatvorili Živka Trokova, Pandu Maslova i još osam makedonskih seljaka, jako ih tukli, odveli ih u Lerin te im se o sudbini ne zna. 18. maja su isti teroristi silovali Mariju Cočevu te Floru Zabunovu i njezinu majku.

U selu Ali Paša sreza Demirhisarskog uhvatili su teroristi krajem marta Zaora Calaševa i Borisa Georgijeva Božikova, tukli ih i oveli im novce. To su radili i sa drugim makedonskim seljacima ovog sela.

U aprilu 1945. teroristi pod vodstvom Andona Cauša blokirali su selo Zrnovo sreza Dramskog, zatvarali su i pljačkali makedonske seljake, ubili su Petra Dimitrova Sakinova, Georgia Ivanova Bogoeva, Dimitra Avramova Caova, Panda Dimitrova Suliva i Angela Nikolova Pop Azova. Teror je bio takvih razmera da je celo stanovništvo tog čisto makedonskog sela, oko 3500 duša, bilo prisiljeno da napusti svoje domove i da izbegne. Za vreme noćnog pljačkanja teroristi su seljacima otvoreno rekli, da ujutro moraju da se isele iz Grčke. Neke su teroristi na begu presreli i ponovno opljačkali. Tako je prošao na pr. Evstati Popapostolov, pa Sotir Simeonov i drugovi, kojima su teroristi uzeli kola, volove i prtljag, jer nisu imali toliko novaca, koliko su ti razbojnici tražili, da bi ih poštediti. Na neke se pucalo na begu, te su tom prilikom ranjeni Argir Angelov Maslov, Ivan Kostadinov Stalov i drugi. Slično se postupa i s okolnim makedonskim selima Starčište, Kumančić, Trlis, Karagoj.

U selu Zelegože, u srezu Kosturskom i u okolnim selima vršile su pljačke bande kapetana Andrea Papadopulo, te je svedok pred njiho-

vim terorom izbegao krajem maja. Vlasti teror pomažu. Zabranjeno je govoriti makedonski, koga pri tom uhvate, strogo ga kažnjavaju.

Početkom maja o.g. oko 25 vojnika i 150 drugih terorista blokirali su selo Cetirok, sreza Kosturskog, zatvorili 7 Makedonaca, opljačkali selo, tako, da su ostali sami goli zidovi. Otelu su oko 1000 glava stoke, Izvršili su masovno silovanje žena, među ostalim silovana je Marija A. Nikolova i Dina Krštovica. Ubijena je posle i Marija Filova. Selo je posle toga sasvim napušteno, seljaci lutaju po okolnim selima i planinama.

Pod sličnim okolnostima opustila su početkom juna ove godine sela Izglebi sreza Kostruskog i Papli, sreza Lerinskog.

U selu Nestram sreza Kosturskog teroristi su 11. juna 1945. po-Tiapsili 10 lica i na zverski način mučili.

5. juna 1945. odveli su vojnici iz sela Koman sreza Kailarskog Noli Cakireva i za sudbinu mu se ne zna ništa. U selu fašistički elementi vrše pljačku. Kada su Timjo Mančev, Nasi Popov, Spiro Kristo-janov i neki drugi Makedonci otišli kod vlasti u Kailari, da traže zašti-tu, organi vlasti su im rekli, da beže iz sela, jer će ih inače zatvoriti.

Citirani su iskazi svedoka izbeglica iz raznih krajeva širom cele Egejske Makedonije. Upadljiva sličnost postupaka opisanih u iskazima svedoka iz raznih srezova, okolnost što i svi ostali preslušani i hiljade zvanično još ne preslušanih ali informativno ispitanih svedoka-izbegli-ca iskazuju u bitnosti saglasno sa gornjim iskazima, najzad činjenica, da je do sada iz Egejske Makedonije pred terorom moralo izbeći oko 20.000 seljaka Makedonaca, velikim delom žena i dece — jer su muževi često, zatvoreni, internirani, od pre mobilisani, izbegli pred terorom u okolne šume, pa i ubijeni, — i da još i danas traje bežanje tih ljudi, koji stižu u našu zemlju opljačkani, često bez i jedne košulje, — ne može ostaviti nikakvu sumnju o tome, da se u Egejskoj Makedoniji vrši jedan organizovani, sistematski teror fašističkog tipa: pretnjama, zabranom maternjeg jezika, zatvaranjem, odvlačenjem na nepoznato mesto, mučenjem, noćnim prepadima na sela, pljačkom, uzimanjem taoca, tučom, ubijanjem, silovanjem žena, protiv naših sunarodnika Makedonaca u cilju da se oni nateraju na iseljenje iz Egejske Makedonije, a ukoliko to ne bi hteli, da se istrebe.

Dostavljajući prednje, Ministarstvu inostranih poslova je čast iz-vestiti Ambasadu da je istovremeno dostavljena nota istog sadržaja imbasadama Velike Britanije i Sjedinjenih Država Amerike, a jugoslo-'enskom poslaniku u Atini date instrukcije da skrene pažnju grčkoj 'ladi na potrebu uklanjanja ove situacije, protivne principima među-larodnog prava.

sto, 171—173.

•JOTA POSLANSTVA DFJ U ATINI MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA GRČKE POVODOM PROGONA MAKEDONACA U EGEJSKOJ MAKEDONIJI

Atina, 22. jula 1945.

Poslanstvo Demokratske Federativne Jugoslavije šalje svoje po-drave Ministarstvu inostranih poslova i, po instrukcijama svoje vlade ma čast da skrene pažnju grčke vlade na nužnost da se prekine sa pro-

gonima koji se vrše protiv Makedonaca — naših sunarodnika — u Egejskoj Makedoniji od strane neredovnih četa, često uz učešće redovnih trupa i podršku državnih organa, i to: lišavanjem slobode, zlostavljanjem, pljačkom, ubistvima, silovanjem žena i zabranom služenja maternjim jezikom. Dalje dozvoljavanje sličnih akata od strane grčke vlade ne bi služilo prijateljskim odnosima između naše dve zemlje.

Jugoslovenska vlada očekuje od grčke vlade da izda odgovarajuće naređenje kako bi se prestalo s terorom i progonom stanovništva jugoslovenskog porekla u Egejskoj Makedoniji i poštovala prava naše manjine, prekinulo sa zločinima prema njoj i svim izbeglicama pružila mogućnost da se bez smetnji povrate svojim domovima, da im se vrati opljačkana imovina i nadoknade učinjene štete, to jest da se uspostavi red u skladu sa odredbama međunarodnog prava koje predviđa Deklaracija Ujedinjenih nacija u vezi sa Atlantskom poveljom i načelima koje je potvrdila Povelja Ujedinjenih nacija, a koja su prihvaćena od strane grčke vlade.

Poslanstvo Demokratske Federativne Jugoslavije koristi i ovu priliku da izrazi Ministarstvu inostranih poslova uverenje svoga dubokog poštovanja.

Isto, 175.

NOTA VLADE DFJ PREDSEDNIKU SAD HARI TRUMANU O PITANJU CIVILNE UPRAVE U JULIJSKOJ KRAJINI

Beograd, 25. jula 1945.

Dozvolite, Ekselencijo, da Vam se obratimo u vezi s pitanjem koje teško pritiskuje naše narode, uvereni da će ono privući Vašu pažnju.

Ministar inostranih poslova je 17. jula o.g., u ime vlade Demokratske Federativne Jugoslavije, uputio verbalnu notu br. 1938 ambasada Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu. Nota se odnosi na civilnu upravu u onom delu Julijske Krajine koji se nalazi pod savezničkom vojnom upravom.

U priloženoj noti je posebno naglašeno da Sporazum od 9. juna 1945. godine koji su u Beogradu potpisali ambasadori Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije i ministar inostranih poslova Jugoslavije, u članu 3. sadrži sledeću klauzulu:

„Upotrebiće se sva ona jugoslovenska civilna uprava koja je već uspostavljena, a koja po mišljenju Savezničkog vrhovnog komandanta radi zadovoljavajuće.”

Navedena klauzula iz spomenutog Sporazuma zasniva se na činjenici da je teritorija koja se sada nalazi pod savezničkom vojnom upravom oslobođena teritorija naseljena najvećim delom stanovništvom koje je pružilo dokaze o svojoj bezgraničnoj privrženosti savezničkoj stvari i da nije jednostavno samo okupirana teritorija. Uzvišeni principi koje su veliki saveznici proklamovali u toku rata nalažu ne samo poštovanje demokratskih institucija na oslobođenim teritorijama, već i aktivnu pomoć saveznika kako bi se uspostavile, a tamo gde već postoje, dalje razvile takve institucije.

U toku krvavog četvorogodišnjeg rata protiv fašizma, u kome su pored slovenačkog življa u velikom broju učestvovali i Italijani iz Julijske Krajine, stvorene su i razvile se demokratske institucije koje

su dostigle svoj najviši nivo tek pošto je fašizam doživio slom i narodu pružena mogućnost da izgradi sopstvenu demokratsku upravu.

Razne mere koje su preduzele savezničke vojne vlasti dovele su demokratski razvoj u Julijskoj Krajini do zastoja. Ukidanjem pojedinih demokratskih institucija i obnavljanjem pravnog poretka koji je bio na snazi do 8. septembra 1943. godine, dekreti koje su izdale savezničke vojne vlasti imali su za posledicu to da je uprava zasnovana na demokratskim principima zamenjena režimom u kome preovlađuju fašistički zakoni, fašističke institucije i fašistički organi uprave.

Savezničke vojne vlasti u Julijskoj Krajini, ukoliko ne bi bile zadovoljne radom pojedinih organa demokratskih institucija, imaju demokratske procedure za menjanje tih organa i za postavljanje na odgovarajuće položaje, uz saglasnost naroda, takvih lica koja bi najtešnje sarađivala sa savezničkom vojnom upravom.

Stoga predlažemo da se u onom delu Julijske Krajine koji se nalazi pod savezničkom upravom organizuju demokratski izbori, kako bi organi civilne uprave bili izabrani u skladu s demokratskim težnjama naroda.

S najvećim poverenjem očekujemo mirovnu konferenciju na kojoj treba da se donese konačna odluka o pitanju Julijske Krajine. U međuvremenu, tumačeći želje stanovništva o kome je reč — kako Slovenaca tako i Italijana — želeli bismo da se tom napaćenom, herojskom narodu vrate one slobode koje je izvojevao podnoseći žrtve, i da mu se u očekivanju konačne odluke mirovne konferencije, omogući da živi pod nacionalnom upravom koju sam izgradi po sopstvenom izboru te sno sarađujući sa savezničkom vojnom upravom.

Molimo Vas, Ekselencijo, da uzmete ovo pitanje u razmatranje i donesete takvu odluku koja bi bila zadovoljavajuća za narod Julijske Krajine.

Molimo Vas, Ekselencijo, da primite (itd.).

*J. B. Tito
dr Ivan šubašić*

Usto, 175—177.

OBRAZLOŽENJE PREDLOGA ZAKONA O RATIFIKACIJI POVELJE UJEDINJENIH NACIJA I STATUTA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE

24. avgusta 1945.

Čast mi je uputiti Privremenoj narodnoj skupštini Demokratske i Federativne Jugoslavije, radi ozakonjenja, Povelju Ujedinjenih nacija Statut Međunarodnog suda pravde sa slijedećim obrazloženjem:

Demokratska Federativna Jugoslavije uzela je učešća na Konferenciji Ujedinjenih nacija za međunarodnu organizaciju, koja je održala u Sjedinjenim Američkim Državama, u gradu San Francisku, od 25. tarila do 26. juna o. g. Na Konferenciji su, u njenim početnim fazama, ze le učešća još slijedeće države: Republika Kina, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske, Sjedinjene Američke Države, Francuska, Australija, Kraljevina Belgija, Bolivija, Brazilija, Kanada, Čile, Kolumbija, Kostarika,

Kuba, čehoslovačka, Dominikanska Republika, Ekvador, Egipat, Salvador, Etiopija, Grčka, Gvatemala, Haiti, Honduras, Indija, Iran, Irak, Libanon, Liberija, Veliko Vojvodstvo Luksemburg, Meksiko, Kraljevina Nizozemska, Novi Zeland, (Nikaragva, Norveška, Panama, Paragvaj, Peru, Filipinska Zajednica, Saudijska Arabija, Sirija, Turska, Južnoafrička Unija, Urugvaj i Venecuela.

U docnijim fazama pozvane su i prisustvovala su i slijedeće države: Argentina, Bjeloruska Socijalistička Republika, Danska i Ukrajinska Socijalistička Republika.

Zadatak Konferencije u San Francisku bio je da izradi jedan opći međunarodni ugovor kojim će se, putem međunarodne saradnje, moći ostvariti ona visoka načela i ciljevi za koje su se Ujedinjene nacije borile u minulom ratu, a prije svega da organizuje trajni međunarodni mir i bezbjednost i ostvari uslove u kojima će se svi miroljubivi narodi svijeta moći posvetiti izgradnji svog privrednog, društvenog i svakog drugog napretka. U izvršenju ovog svog zadatka Konferenciji je takođe bilo povjereno da organizuje jedan međunarodni sud koji će raspravljati i rješavati međunarodne pravne sporove.

Ujedinjene nacije na svom sastanku u San Francisku imale su pred sobom obiman materijal kojim su već bile postavljene glavne osnove buduće međunarodne organizacije. S jedne strane, četiri velike sile Kina, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države izradile su jedan detaljan projekt ove organizacije na konferenciji koju su održale u mjestu Dumbarton-Oksu, blizu Vašingtona u Sjedinjenim Američkim Državama, u jesen 1944. godine. Ovaj projekt dopunjen je u izvjesnim svojim odredbama na Konferenciji u Jalti. Pored toga, gotovo sve ujedinjene nacije uputile su Konferenciji u San Francisku i svoje izmjene i dopune na projekt ugovora koji je bio predložen od četiri velike sile. S druge strane, uoči Konferencije u San Francisku zasjedavao je jedan poseban odbor pravnih stručnjaka, koji je izradio projekt Statuta budućeg međunarodnog suda, služeći se Statutom ranijeg Međunarodnog suda pravde u Hagu. U radu ovog odbora uzele su učešća sve ujedinjene nacije, pa i Demokratska Federativna Jugoslavija.

Konferencija u San Francisku, poslije napornog dvomjesečnog rada, postigla je sve ciljeve radi kojih se sastala. Konferencija je izradila, uz punu saglasnost svih prisutnih zemalja, Povelju Ujedinjenih nacija, kao i Statut Međunarodnog suda pravde.

Povelja i Statut izrađeni su na pet jezika — na engleskom, francuskom, ruskom, španjolskom i kineskom, koji su svi mjerodavni. Oba ova akta čine jedan jedinstveni međunarodni ugovor, koji su potpisale sve zemlje koje su prisustvovala Konferenciji u San Francisku. Mogućnost je ostavljena da ovaj ugovor potpiše još i Poljska. Zemlje koje su ugovor potpisale ili koje će ga potpisati postaju članovi osnivači Organizacije ujedinjenih nacija, u čije članstvo mogu naknadno i pod izvjesnim uslovima biti primljene i druge države.

Povelja Ujedinjenih nacija i Statut Međunarodnog suda pravde stupaju na snagu kad ih ratifikuju pet velikih sila — Kina, Francuska, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države i većina ostalih zemalja.

Ciljevi kojima Organizacija ujedinjenih nacija teži jesu ciljevi za koje su i naši narodi, tokom ovog rata, založili svoje najbolje snage i

u kojima i oni gledaju najbolju garantiju za održanje mira i bezbjednosti i izgradnju bolje i srećne privredne i socijalne budućnosti svoje i cjelokupnog čovječanstva.

Prema tome, savezna vlada Demokratske Federativne Jugoslavije moli Privremenu narodnu skupštinu da Povelju Ujedinjenih nacija i Statut Međunarodnog suda pravde, čiji se propisno uvjeren tekst nalazi u prilogu ovog akta, izvoli hitno ozakoniti.

Predsjednik Ministarskog savjeta
JOSIP BROZ TITO

*Treće zasedanje AVNOJ-a i zasedanje Privremene
Narodne skupštine (7—26. VIII 1945). Stenografske beleške — Beograd,
542—544.*

MEMORANDUM VLADE DFJ O JULIJSKOJ KRAJINI SAVEZNIČKIM VLADAMA, POVODOM PREDSTOJEĆEG ZASEDANJA SAVETA MINISTARA INOSTRANIH POSLOVA

Beograd, 26. avgusta 1945.

Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije obraća se vladama svojih velikih saveznika i od njih stvorenoj konferenciji ministara spoljnih poslova u Londonu sa molbom da nepristrasno ispituju njena potraživanja.

Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije očekuje da joj konferencija u Londonu prizna pravo na svu etničku teritoriju njezinih naroda Slovenaca i Hrvata uz korektore koje su potrebne za normalan ekonomski i kulturni život njezinih zapadnih pograničnih predela i koje su potrebne za odbranu njene zapadne granice.

Pravo Jugoslavije na spomenute teritorije, koje je uobičajeno nazivati Julijskom Krajinom, osniva se na neosporivim činjenicama. O tome neka svedoče dole izloženi podaci o teritoriji, o kojoj je reč.

I.

Stolećima jugoslovenski narodi borili su se za svoje oslobođenje i ujedinjenje. Slovenci i Hrvati, porobljeni od Austro-Ugarske, nikada se nisu pomirili sa ovakvom svojom sudbinom. Zato je njihova borba protiv stare monarhije dobijala sve širi zamah, dok nije za vreme prvoga Lsvetskoga rata dostigla svoj vrhunac u masovnim dezertacijama slovenačkih i hrvatskih vojnika, njihovim prelaženjem preko fronta u relove Antantinih snaga, te u otvorenim oružanim pobunama.

Kada je Austrija godine 1918. naporom Antantinog oružja i pritiskom svojih potlačenih naroda iznutra prsnula te su se na njezinim ruševinama stvarale nacionalne države, svanula je i Slovencima i Hrvatima nada da se potpuno oslobode i ujedine.

Međutim, oni su baš u to doba pocepani granicama kao još nikada u istoriji. To se dogodilo jer je susednoj Italiji bilo izranije obećano posle pobede priznato ustupanje delova neprijateljske **Austro-Ugarske** teritorije pa se pri tome nisu uzimale u obzir etničke granice od Austro-Ugarske ugnjetenih naroda — Slovenaca i Hrvata.

Tako su ugovorima o miru dodeljeni Italiji: Slovenačko Primorje, Trst, Istra, Rijeka, Zadar i ostrva Lastovo i Palagruž. A to su pokrajine gradovi, koji su etnički, prirodno i ekonomsko sastavni delovi Slove-

nije i Hrvatske (sa talijanskom manjinom u nekim nacionalno mešovitim gradovima).

Zato su Slovenci i Hrvati produžili borbu za svoje ujedinjenje. Naročito je ta borba bila oštra u porobljenim predelima gde su Slovenci i Hrvati bili lišeni čak i svih manjinskih prava.

Došao je drugi svetski rat. Italija u savezu sa Nemačkom — napala je Jugoslaviju i okupirala još i druge jugoslovenske pokrajine. Ovo je bio jedan razbojnički pohod. Talijanska okupaciona vojska pljačkala je prirodna bogatstva, lišila pučanstvo svih političkih prava, desetinama hiljada otpremala ih u koncentracione logore, gde je velikim delom ostavljala živote, hiljadama ih streljala kao taoce, palila čitava sela.

Narodi Jugoslavije su se istom odlučnošću borili protiv talijanskog kao i protiv nemačkog okupatora. Digli su se k oružju svi, pa i oni koji su bili otcepljeni od svoje matice već od versajskog doba.

Hrvatima i Slovencima je u ustanku lebdio pred očima cilj: sloboda i ujedinjenje.

Danas, posle pobede Ujedinjenih nacija došlo je vreme da jugoslovenski narodi ovaj svoj cilj ostvare. Oni su se kroz ceo rat borili na strani Saveznika i dali ogromne žrtve za njihovu zajedničku stvar. Samo ljudskih života oni su dali 1.700.000.

Ne bi bio pravedan mir, koji bi tako dosledno slobodoljubivim narodima skratio pravo da se ujedine.

II.

Geografski je Julijska Krajina krajnji deo Dinarskog sistema na jugu i Julijskih Alpi na severu a ni u jednom svome delu ne pripada severo-italijanskoj nizini.

Etnografski ona je naseljena već 13 vekova ogromnom većinom od Slovenaca i Hrvata, to jest Jugoslovena (blizu 70%/o), a talijanska manjina, nastala uglavnom italijanizacijom i doseljavanjem u novije vreme, živi isključivo u gradovima. U tim gradovima živi uz Talijane jedan veoma znatan deo Jugoslovena (bez italijanskih doseljenika u poslednjih 20 godina u Gorici preko 50%/o, u Trstu 40%/o, na Rijeci oko 50%, u Zadru preko 50%). Gradovi nemaju teritorijalne veze sa italijanskom etnografskom teritorijom.

Ukupni broj Slovenaca i Hrvata iznosi 650.000 od 970.000 stanovnika pokrajine.

III.

Za ekonomiku Julijske Krajine od najvećeg je značaja da se na njenoj teritoriji nalazi prirodna luka severne Jugoslavije i jedina luka federalne Slovenije — Trst.

Pristanište Trst sa pozadinom, za koju je prirodna luka, nije povezano rekom koja bi omogućavala jeftin transport u unutrašnjost. Trst je vekovima bio sa svojom pozadinom vezan samo drumovima a u sredini prošlog veka (1857. god.) dovršena je bila glavna tršćanska železnička pruga sa pozadinom (pruga Trst—Ljubljana—Maribor—Beč). Danas ga veže sa pozadinom još i pruga Trst—Gorica—Sv. Lucija—Jesenke—Beljak.

Ova specifičnost tršćanske veze sa njegovom prirodnom pozadinom ima dve značajne posledice.

Prva posledica je tendencija da se u samom Trstu i uz pruge koje ga vežu sa pozadinom razvije prerađivačka industrija sa zadatkom da

sirovine uvezene morem a namenjene pozadini, prerađuje u polufabrikate i jednostavne gotove fabrikate koji bi lakše snosili teret železničkih tarifa. Ova tendencija dovela je u vreme Austro-Ugarske, kada su veze Trsta sa njegovom pozadinom bile slobodne i favorizirane jadranskom tarifom, do stvaranja prerađivačke industrije u samom gradu Trstu (fabrika železa, rafinerije nafte i td.) pa onda čitavog niza metal-skih i tekstilnih preduzeća na celom području Slovenačkog Primorja i današnje jugoslovenske Slovenije. Tu treba spomenuti industrijske centre Tržič (Monfalcone), Gorica, Ljubljana, Jesenice, Kranj, Celje, Store, Maribor i niz manjih industrijskih krajeva. Cela ova teritorija sačinjava sa Trstom jednu tehničku celinu i može ju se nazvati tehničkom pozadinom Trsta.

Ova tehnička pozadina sudeluje u industrijskoj proizvodnji Trsta i u suprotnom pravcu. Ona je za Trst izvor sirovine kao što su drvo (cela šumovita Slovenija i ostala Jugoslavija); uglj (Trbovlje), tehničko bilje i td. Ona je za Trst izvor namirnica i radne snage.

Druga posledica srazmerno skupe veze tršćanskog pristaništa sa njegovom prirodnom pozadinom jeste uska povezanost ekonomske sudbine Trsta sa saobraćajnom politikom države kojoj pripada njegova pozadina. Trst može da prosperira, ako je saobraćajna politika a naročito politika železničkih tarifa, u njegovoj pozadini takova da Trst favorizira. Naravno je prema tome da će Trst da prosperira samo onda dok je država kojoj pripada njegova pozadina zainteresirana na njegovom prosperitetu. Pravilno rešenje tj. državno vezivanje Trsta sa njegovom tehničkom pozadinom, od velikog je značaja i za one države koje se Trstom služe kao tranzitnom lukom. Ovim državama biće od koristi saobraćajna politika povoljna za Trst koju će pozadinska država u vlastitom interesu t.j. u interesu tehničke pozadine Trsta trebati da vodi.

U tom pogledu za poslednjih 20 godina Trst je isprobao šta za njegovu ekonomiku znači biti odrezan od većeg dela svoje tehničke pozadine. Italiji bogatoj lukama za sve svoje provincije, Trst u ekonomskom pogledu nije bio potreban. Za nju je bio Trst interesantan samo politički, samo kao polazna tačka za njezinu ekspanziju na Balkan i Srednju Evropu.

Razlika između Italije i Jugoslavije u pogledu Trsta baš je ta, da Jugoslaviji treba tršćanska industrija i tršćansko pristanište, koji nijedno nije bilo potrebno Italiji, a Italija da je i htela ne bi mogla unaprediti tršćanski promet, pošto je glavni deo tršćanske arterije bio na jugoslovenskoj teritoriji.

Internacionalizacija Trsta nije nikakvo rešenje. Kontakt između podređenog tršćanskog i nadređenog jugoslovenskog industrijskog sistema ne bi se mogao uspostaviti i time bi se automatski nateralo Jugoslaviju na prometna rešenja van Trsta na svoju štetu, na štetu Trsta i na štetu država koje se Trstom služe.

Ne treba se praviti iluzija u pogledu mogućnosti vezivanja ugovorima zainteresovanih zemalja, navođenja jedne protršćanske saobraćajne politike, ako te zemlje same to ne bi činile iz sopstvene inicijative. U St. Germainu i u Trianonu zemlje naslednice obavezale su se da će se održati stare austrijske „jadranske“ tarife na tršćanskim arterijama, ali ove zemlje svoje obaveze nisu ispunile, pošto nisu bile neposredno zainteresovane na prosperitetu Trsta. Treba dakle gledati na problem realistički i priznati da je za Trst i za celu Julijsku Krajinu i u ekonomskom pogledu jedino rešenje priključenje Jugoslaviji.

IV.

Što je trebalo dokazati za Trst i Slovenačko Primorje, to za Istru, Rijeku, Zadar i za ostrva u Dalmaciji ne treba ni dokazivati. Ove teritorije sa Italijom nemaju skoro nikakve privredne veze. Oni su kako geografski tako i ekonomski jedna celina sa Jugoslavijom. Učešće Italije u trgovini tih zemalja, ne razlikuje se ni u čemu od njezinog učešća u trgovini Grčke. Turske ili ma koje druge Sredozemne države.

V.

Slovinci i Hrvati ovih krajeva besprekidno su se borili protiv italijanskih zavojevača i u toj borbi razvili jednu odlučnost koja je težnju tog našeg stanovništva da živi slobodno i ujedinjeno sa svojom braćom u Jugoslaviji, ispoljila na najodlučniji i beskompromisan način. U tom svom snažnom nacionalnom pokretu, stanovništvo Julijske (Krajine sa velikim je elanom učestvovalo u borbi jugoslovenskih naroda protiv osovinskih okupatora. U ovoj borbi dalo je znatan doprinos — prema svojoj brojčanoj snazi — ka pobjedi savezničkog oružja i jasno pokazalo svoju volju za prisajedinjenje Jugoslaviji. Utoliko pre jer je narod tamo toliko stradao od italijanskih progona i nasilja da nema te sile koja bi ga natrag pod italijansku vlast povratila.

Ceo ovaj problem uopšte stvoren je usled italijanske agresivne politike prema svojim susedima Jugoslovenima. Italija je i kad je imala Trst, Istru i Julijsku Krajinu sve ove porobljene jugoslovenske zemlje upotrebljavala samo radi podrivanja jugoslovenske državne zajednice i kao vojni i politički mostobran za dalju nasilnu penetraciju na Balkan i u Centralnu Evropu — penetraciju za čije je ostvarenje Italija najzad pribegla neizazvanom napadu i ratu protiv Jugoslavije. Njoj za neke druge ciljeve nisu ove teritorije niti trebale niti služile.

Prema tome, jedino racionalno i pravedno rešenje ovog problema je da se Julijska Krajina u svojoj celini priključi Jugoslaviji i međunarodno-pravno. Jedino takvo rešenje tzv. „Julijskog problema" odgovaraće potrebama i željama stanovništva. Ovakvo rešenje biće korisno i za ostale zemlje Srednje Evrope. Jedino ovakvo rešenje stvara potrebne uslove za trajan mir na Jadranu koji jugoslovenski narodi iskreno žele; jedino ono biće pravedno za jednog vernog, oprobano i teško napaćenog saveznika kakav je Jugoslavija bila, jedino ono ostaviće odgovorne tvorce novog međunarodnog poretka mirne savesti kako pred jugoslovenskim narodima tako i pred budućim pokoljenjima svih Ujedinjenih nacija.

Vlada Demokratske Federativne Jugoslavije konkretizovaće svoje zahteve u okviru gore iznetih činjenica i podneti detaljnije dokaze.

Isto, 210—213.

SAOPŠTENJE „TANJUGA" POVODOM TERORA NAD SLOVENSKIM ŽIVLJEM U EGEJSKOJ MAKEDONIJI I PREDLOGA SAD

1. septembra 1945.

Teror grčkih monarho-fašista nad slovenskim življem u Jegejskoj Makedoniji i incidenti na jugoslovensko-grčkoj granici izazvani od strane grčkih vojnika i fašističkih bandi bivših saradnika okupatora, učinili su jak utisak na našu celokupnu javnost. Ovaj utisak je bio utoliko

jači što su incidenti postajali sve brojniji, a teror sve snažniji u intenzitetu i sve širi po prostranstvu.

Razumljivo je da naša vlada nije mogla da ostane ravnodušna prema svemu onom što se dešavalo na granici i što se još uvek dešava sa našim sunarodnicima s one strane granice. Zato je ona obavestila naše velike saveznike o ovoj stvari, a istovremeno je skrenula pažnju grčkoj vladi na ove zabrinjavajuće pojave.

Da su naši veliki saveznici pravilno shvatili zabrinutost naše vlade, vidi se iz toga što je američka vlada predložila obrazovanje dveju anketnih komisija, sastavljenih od savezničkih predstavnika u (Beogradu i Atini, koje bi imale za dužnost da ispituju kako incidente na granici tako i naše optužbe o svakovrsnim nasiljima učinjenim nad slovenskim življem u Jegejskoj Makedoniji. Sigurna u nepobitnost faktora koje je navela u svojim notama upućenim saveznicima, naša vlada je izrazila želju da u komisijama budu predstavljena sva četiri saveznika, Sovjetski Savez, Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Francuska, pošto bi u njihovim saglasnim mišljenjima videla najveću garantiju za objektivno razmatranje ovog problema. Ona je naročito naglasila da može prihvatiti anketu jedino u slučaju ako se kao njen glavni zadatak postavi pitanje terora koji grčki monarho-fašisti još uvek vrše nad našim sunarodnicima u Jegejskoj Makedoniji.³

Borba 1. septembar 1945.

³ Antislovenski stav grčkih komunista objektivno se spajao sa nepoverenjem Bugarske radničke partije prema stvaranju posebne Makedonije kao dela federativne Jugoslavije. Narodnooslobodilački pokret, odnosno nova Jugoslavija nije postavljala pitanje revizije granica na jugu, izjašnjavajući se da antifašistički pokreti Bugarske i Grčke razvijaju borbu iz koje bi proizišla nacionalna sloboda i ravnopravnost svih ugnjetavanih naroda. Odmerenost vodstva nove Jugoslavije prema pitanju južnih granica bila je određena i visokim stepenom podozrenja Britanaca prema jugoslovenskim namerama u odnosu na Grčku, naročito naglašenog u svetlosti usklađivanja sovjetsko-britanske politike na Balkanu. Na sednici NKOJ-a održanoj na Visu 24. juna 1944, kojoj su prisustvovali i delegati Inicijativnog odbora za saziv ASNOM-a (Metodije Antonov Cento, Mane čučkov i Kiril Petrušev, kao i delegat Vrhovnog štaba NOV i POJ u Makedoniji S. Vukmanović Tempo), donet je zaključak da se nacionalne težnje makedonskog naroda ne postavljaju u formi akcionog zahteva Jugoslavije i rukovodećih organa makedonskog naroda. Smatralo se da bi postavljanje ovog akcionog zahteva, pogotovu preuranjeno, moglo ugroziti jedinstvo antifašističkog fronta Ujedinjenih naroda i dovesti u nepovoljan međunarodni položaj Jugoslaviju u celini i makedonski narod posebno. NKOJ je smatrao da je ujedinjenje svih delova makedonskog naroda bilo njegovo nacionalno pravo, izraz istorijske težnje i nesumnjivo njegov stalni zahtev. No put oslobođenja i samoopredeljenja svih delova makedonskog naroda vodio je preko oslobodilačkog narodnog pokreta protiv fašističkih okupatora u okviru koga se i makedonskom narodu van granica Jugoslavije pružala mogućnost da istakne zahtev za nacionalno samoopredeljenje i demokratska prava.

Jugoslavija je posle rata nastavila da podržava borbu progresivnih snaga u Grčkoj, a, na drugoj strani, davala zaštitu izbeglicama iz Egejske Makedonije. Sto su se odnosi u samoj Grčkoj više zaoštravali, utoliko su se odnosi Jugoslavije i Grčke pogoršavali. Posle kapitulacije Grčkog oslobodilačkog pokreta (EAM-a) na osnovu sporazuma u Varkizi, februara 1945, rojalističke snage — potpomagane stranim silama, zapravo Velikom Britanijom i SAD, sve više su se obarale na pristalice pokreta otpora, demokrate, makedonsku narodnost u Grčkoj. Grčka buržoazija je razvijala propagandu o panslovenskoj opasnosti koja preti Grčkoj sa severa, iz Jugoslavije i Bugarske, štampa u Jugoslaviji je oštro reagovala na umnožavanje graničnih incidenata i pojačavanje terora nad Egejskim Makedoncima.

5. oktobra 1945.

... Narodi Jugoslavije žele da njihovi odnosi sa italijanskim narodom budu u budućnosti prijateljski i što srdačniji. Oni znaju ceniti i usluge koje su italijanski antifašistički partizanski odredi i borci iz podzemnih antifašističkih organizacija u nemačkoj pozadini učinili za opštu savezničku stvar. Zbog svega toga naši narodi ne žele ništa drugo nego da se italijanski narod u miru što pre oporavi od teške katastrofe, u koju su ga bacili njegovi fašistički imperijalistički upravljači u ime nekih megalomanskih i reakcionarnih snova, o obnavljanju rimske imperije, o gospodstvu na balkanu itd. Uveren sam, da će između jedne demokratske Italije koja će se odreći takvih osvajačkih tendencija i između Jugoslavije, koja ne želi da otima italijanskom narodu njegove nacionalne teritorije, postojati najtešnji i nasrdačniji prijateljski odnosi.

No u isto vreme treba naglasiti, da Demokratska Federativna Jugoslavija čvrsto ostaje kod triju svojih osnovnih zahteva:

1.) Jugoslaviji treba vratiti teritorije, koje su od vjkada bile sopstvenost slovenačkog i hrvatskog živilja, a koje su bile krajem prošlog rata nasilno oduzete tim narodima.

2.) Jugoslavija ne može da uzme na sebe, da sama sopstvenim sredstvima obnovi teritorije, koje su opustošili italijanski okupatori niti da se odrekne predmeta, koje su oni odveli iz Jugoslavije u Italiju. Ona smatra da je Italija dužna platiti reparacije i izvršiti restituciju odvučenih predmeta.

3.) Jugoslavija smatra za neophodno potrebno da se preduzmu takve mere koje će sprečiti u budućnosti mogućnost ponavljanja italijanske agresije protiv Jugoslavije i drugih miroljubivih naroda ..

Uglavnom su u tom pogledu iskrsla dva pitanja: pitanje Julijske Krajine kao celine, i pitanje grada Trsta napose. Jugoslovenska vlada posmatra oba ta pitanja u stvari kao jedno pitanje. Nemoguće je Trst odvojiti od svoje pozadine, jer bi to za sam Trst bila ekonomska propast, a za Jugoslaviju ognjište opasnosti novih nesporazuma u budućnosti. To važi gotovo u podjednako meri i za slučaj ako bi Trst bio vraćen Italiji i za slučaj, da bude proglašen za internacionalni grad.

Međutim, vlada Demokratske Federativne Jugoslavije priznaje činjenicu, da je Trst, prvo, grad sa većinom italijanskog stanovništva, a drugo, velika luka, u kojoj su zainteresovane i druge države. Zbog toga je naša vlada zauzela stav da Trst dobije status federalne jedinice u Jugoslaviji i da u Trstu bude uspostavljena slobodna luka sa učešćem svih zainteresovanih država u njenoj upravi. Time bi se postiglo dvoje. Tršćanskim Italijanima bi bila obezbeđena puna sloboda nacionalnog razvitka, a u isto vreme bi sa svojim visokim i srednjim italijanskim školama i prosvetnim ustanovama postao centar italijanske manjine u Jugoslaviji. Sa druge strane bi slobodna luka van carinskih granica Jugoslavije otvorila Trst za međunarodnu trgovinu u ovom delu Evrope. Ta bi trgovina bila osim toga pogodovana i tarifnim povlasticama u tranzitnom saobraćaju na našim železnicama ...

Što se tiče druge tačke, to jest pitanja reparacija i restitucije Jugoslavija naglašava, da je Italija u toku ovoga rata nanela Jugoslaviji preko 9 milijardi dolara štete. Jugoslavija doduše uzima u obzir usluge, koje je italijanski narod u posledivjim godinama učinio savezničkoj stvari i želi što prijateljskije odnose sa italijanskim narodom. Zato ne traži da današnja Italija plati svu tu štetu, koju su italijanski okupatori naneli Jugoslaviji. No bilo bi nemoguće i nepravedno da Jugoslavija sama podnese svu tu štetu. Zato Jugoslavija traži da Italija plati onu najneposredniju štetu na narodnoj imovini, bez koje Jugoslavija ne može normalno da zaživi. Same' se po sebi razume da restitucija oduzetih jugoslovenskih predmeta, koji se nalaze u Italiji, mora biti van diskusije.

Borba, 6. oktobar 1945.